

Barnomsorg – realiteter och önskemål

Dagmar Lagerberg

Hur många av undersökningsområdets barn är aktuella inom kommunal barnomsorg? Vilka omsorgsformer söker föräldrarna i första hand? I vilka omsorgsformer finns barnen? Hur stor är kön? Hur ofta och av vilka skäl har barn fått förtur?

Vilka omsorgsformer för barn i olika åldrar skulle familjerna välja om de fick önska helt fritt?

Ovanstående frågor belyses i artikeln, som grundar sig på ansökningshandlingar till kommunal barnomsorg och enkätsvar från barnfamiljerna själva.

Dagmar Lagerberg är docent i samhällsmedicinsk forskning om barn och verksam som projektledare för "Barnfamiljerna och samhälls service".

Inledning

Inom projektet undersöktes barnomsorgsfrågor särskilt i två av kartläggningsstudierna. Den ena studien grundades på ansökningshandlingar till kommunal barnomsorg i området. I den andra uppgav familjerna själva vilken barnomsorg de hade och vilka omsorgsformer de skulle önska sig om de fick välja fritt för barn i olika åldrar. Sammantagna bidrar de båda studierna till en analys av några av projektets grundbegrepp – utbud, efterfrågan och behov (se vidare 5, 6).

Av familjernas egna svar framgick att man till stor del var nöjd med de kvalitativa aspekterna av den barnomsorg man hade men att utbyggnaden av servicen bedömdes som otillräcklig (8, 4). Av samtliga svarande familjer ansåg 59 procent att fritidsverksamheten var otillräckligt utbyggd, och 67 procent ansåg detsamma beträffande omsorgen för 1–6-åringar (4).

Syfte

Med utgångspunkt i de båda kartläggningsmaterialen försöker vi besvara nedanstående frågor:

Från ansökningshandlingar (aktmaterialet):

1. Hur stor del av barnpopulationen i området har varit aktuell i barnomsorgen?
2. Vilka barnomsorgsformer söker man för barnen?
3. I vilka omsorgsformer finns barnen?
4. Hur många barn har fått plats och hur stor är kön?
5. Hur många barn har beviljats förtur och av vilka skäl?

Från barnfamiljernas svar (enkätmaterialet):

6. Vilka omsorgsformer har familjerna?
7. Vilka omsorgsformer skulle familjerna helst vilja ha om de fick önska fritt?

Metoder och material

Aktstudien omfattade ansökningshandlingar för samtliga barn i åldern 0–10 år som varit aktuella hos distriktets barnomsorgsförvaltning under det studerade konsumtionsåret, dvs perioden 1984-07-01–1985-06-30. Ansökningsblanketternas uppgifter om bakgrundsförhållanden, önskad placering, aktuell placering, förtur mm överfördes till särskilda formulär. Formulären markerades med anonyma löpnummer utan koppling till respektive ansökningshandling. Antalet barn uppgick till 674. I detta material blev frågan om externbortfall på grund av datainsamlingens natur inte aktuell.

Den andra studien genomfördes via enkäter till samtliga 820 familjer i området med barn i åldern 0–16 år. 630 familjer, dvs 77 procent, besvarade enkäten. Vid bedömning av resultaten måste man dock ta hänsyn till att svarsfrekvensen bland invandrarfamiljer var betydligt lägre, 64 procent. (För vidare diskussion av metodfrågor, se 7, 8).

Tabell 1. Barn i undersökningsområdet, totalt och aktuella inom kommunal barnomsorg.

Ålder	Antal barn i området 84-12-31 ¹	Barn aktuella i barnomsorgen konsumtionsåret 1984-07-01–1985-06-30			
		Totalt Ant	Proc av samtl	Placerade vid periodens slut Proc av samtl	Köande vid periodens slut Proc av samtl
0–2	323	238	73.7	12.7	61.0
3–5	327	269	82.3	49.2	33.0
6	80	46	57.5	41.3	16.3
7–10	324	116	35.8	27.5	8.3
Totalt	1054	674 ²	63.9	31.1	32.8

¹ Källa: Uppsala planeringskontor. Antal 10-åringar uppskattat till 1/3 av antalet 10–12-åringar enligt planeringskontorets uppgifter. Observera att kommunens åldersuppgifter gäller 1984-12-31 men aktstudiens 1985-06-30. Detta torde dock föga påverka tendenserna.

² Inklusivt 5 barn utan känd ålder.

Tabell 2. Önskad omsorgsform och aktuell placering för 674 barn i aktmaterialet. Procentuella fördelningar.

Aktuell placering	Önskad omsorgsform						Summa	
	Daghem N=403	Familje- daghem N=115	Trefam- system N=41	Fritids- hem N=68	Deltids- förskola N=34	övr uppg saknas N=13	Ant	Proc
Daghem	38.2	11.3	2.4	—	—	7.7	169	25.1
Familjedaghem	3.2	24.3	7.3	4.4	—	23.1	50	7.4
Trefam syst	1.7	6.1	34.1	1.5	—	—	29	4.3
Fritidshem	—	0.9	2.4	67.6	—	—	48	7.1
Delt försk	—	—	—	—	94.1	—	32	4.7
Köar	56.8	57.4	53.7	26.5	5.9	69.2	346	51.3
Summa	100	100	100	100	100	100	674	100
Procentuell fördeln, önsk omsorgsform	59.8	17.1	6.1	10.1	5.0	1.9	100	

Resultat: aktmaterialet

Tabell 1 visar hur många av undersökningsområdets barn som var aktuella inom kommunal barnomsorg under konsumtionsåret 1984–1985.

Av alla 0–10-åriga barn i området var cirka två tredjedelar under konsumtionsåret aktuella vid distriktets barnomsorgsförvaltning. Omkring en tredjedel av områdets barn var placerade i kommunal barnomsorg, medan ungefär samma andel stod i kö vid konsumtionsårets slut. Högsta andelen placerade barn fanns i åldersgrupperna 3–5 och 6 år.

De omsorgsformer familjerna ansökt om jämte barnens aktuella placering framgår av tabell 2. "Önskad omsorgsform" svarar mot den form familjen önskat som första eller enda alternativ.

Bland omsorgsformer avsedda för heldagsomsorg är daghem det utan tvivel mest efterfrågade. Närmare 60 procent av barnen söker plats på daghem. Detta gäller i något högre grad för barn vilkas båda föräldrar har icke-svensk nationalitet (69 procent, N=114) än för barn med minst en svensk förälder (61 procent, N=436, $p<0.10$). Endast vart fjärde

Tabell 3. Förturer

Demografisk grupp	Antal barn totalt	Barn med förtur	Vissa skäl till förtur, procentuell andel av barn med förtur			
			Ant	Proc	Bistånd	Särskilt stöd
Minst en förälder svensk	436	111	25.5	12.6	11.7	80.2
Båda föräldrarna invandrade	114	48	42.1	56.3	33.3	37.5
Övriga (bådas nationalitet ej känd)	124	38	30.6	60.5	23.7	28.9
Högre tjänstemän (minst en av föräldrarna)	261	62	23.8	9.7	12.9	79.0
Mellantjänstemän, företagare	209	72	34.4	25.0	20.8	70.8
Arbetare	63	20	31.7	60.0	20.0	45.0
Studerande	91	35	38.5	71.4	22.9	17.1
Övriga ¹	50	8	16.0	37.5	37.5	37.5
Föräldrar sammanboende	561	164	29.2	23.8	18.3	68.3
Ej sammanboende	80	29	36.3	79.3	27.6	17.2
Uppgift saknas	33	4	12.1	50.0		25.0
Summa	674	197	29.2	32.5	19.3	59.9

¹ Oklassificerbart yrke, hemarbetande, arbetslösa, uppgift saknas.

barn har emellertid fått plats på daghem. De placerade barnen har företrädesvis plats i de omsorgsformer deras familjer ansökt om, totalt 84 procent av alla placerade. Mer än hälften av barnen köar ännu vid konsumtionsårets slut.

Av barn till sammanboende föräldrar köar betydligt fler (56 procent av 561 barn, $p < 0.001$) än av barn till ensamstående (33 procent av 80 barn). (Uppgift om föräldrarnas civilstånd saknas för 33 barn.) Av de ensamståendes barn har fler plats i fritidshem (19 vs 5 procent, $p < 0.001$). Här avspeglas dels förhållandet att de ensamståendes barn är äldre än de sammanboendes, dels barnomsorgens av allt att döma större tillgänglighet för enförälderfamiljer.

Det finns ingen tendens till att barn från högre socialgrupp fått plats i barnomsorgen oftare än andra. Av barn i familjer där minst en förälder är högre tjänsteman ($N=261$) köar 59 procent mot 44 procent av 63 barn i arbetarfamiljer ($p < 0.05$).

Förturer redovisas i tabell 3. I varje demografisk undergrupp anges dels antalet barn totalt, dels antal och procentuell andel som beviljats förtur till barn-

omsorg. De tre vanligaste skälen till förtur redovisas som procentandelar av samtliga barn med förtur. Med "bistånd" avses förtursplacering med stöd av Socialtjänstlagens 6 § och/eller sk ekonomisk förtur. "Särskilt stöd" omfattar barn som beviljats förtur av fysiska, psykiska, sociala eller språkliga skäl och/eller med stöd av Socialtjänstlagens 15 §.

Närmare en tredjedel av samtliga barn har beviljad förtur, men andelen varierar mellan olika grupper. Förturer är relativt ovanliga bland barn i svenska familjer, barn till högre tjänstemän och barn till sammanboende. Bland invandrabarn, barn till studerande – som ofta är invandrare – och barn till ej sammanboende föräldrar är förtur å andra sidan en inte ovanlig stödinsats.

Den högsta andelen placerade vid konsumtionsårets slut uppvisar barn med förtur på grund av behov av särskilt stöd: 74 procent. Av barn med förtur som biståndsåtgärd har 67 procent fått plats, och av syskonförturerna 60 procent. Totalt står 37 procent av förturbarnen ännu i kö vid konsumtionsårets slut.

Av alla 0–10-åriga barn i området var cirka två tredjedelar aktuella vid distriktets barnomsorgsförvaltning. Omkring en tredjedel av områdets barn var placerade i kommunal barnomsorg.

Resultat: enkätmaterial

Uppgifterna om familjernas faktiska barnomsorg kan sammanfattas på följande sätt:

Av familjer med spädbarn svarar en överväldigande majoritet (92 procent) att barnet är hemma med förälder. 45 procent av familjer med barn i åldern 1–6 år har plats i kommunalt daghem. 22 procent av familjer med 1–6-åriga barn har någon form av privat omsorg: att barnet är hemma med barnflicka eller släkting, att barnet får tillsyn av släktingar utom hemmet eller befinner sig i privat familjedaghem. Andra former av barnomsorg är mindre vanliga i denna grupp: kommunalt familjedaghem redovisas av 8 procent, föräldradrivet eller privat daghem av 6 procent och trefamiljssystem av 3 procent.

Fritidshemsplats uppger 22 procent av familjer med 7–12-åriga barn. Samlad skoldag förekommer betydligt mindre ofta (5 procent av familjer med 7–12-åriga barn redovisar detta alternativ), men verksamheten var inte heller fullt genomförd i området vid enkättillfället.

Tabellerna 4 och 5 visar familjernas uttryckta önskemål om barnomsorg för barn i olika åldrar, om de fick välja fritt. De svarande ombads rangordna de tre alternativ de helst skulle vilja ha. I tabellerna anges endast förstahandsval, varför man får ett visst internbortfall av familjer som ej gjort rangordningar.

Att kunna vara hemma med barnet även när det är 1–2 år verkar vara ett allmänt önskemål. Totalt 64 procent säger sig vilja detta. För 3–6-åringar är det viktigaste enskilda önskemålet daghem, som anges av 40 procent. En knapp femtedel vill att barnet skall vistas hemma med förälder när det är 3–6 år. Att barnet skall vara hemma utom skoltid kvarstår som angelägna önskemål även beträffande de äldre

Tabell 4. Önskad barnomsorg i första hand för barn i åldrarna 1–2 och 3–6 år. Procentuella fördelningar.

Önskad omsorgsform	1–2 år N=630	3–6 år N=630
Barnet hemma med förälder	64.4	18.3
Annan privat omsorg	4.6	4.3
Kommunalt daghem	10.6	39.7
Föräldradrivet eller privat daghem	1.0	8.3
Kommunalt familjedaghem	4.9	3.0
Trefamiljssystem	2.1	3.3
Deltidsförskola	–	5.6
Annat	0.5	1.6
Ej förstahandsval, uppgift saknas	11.9	16.0
Summa	100	100

Tabell 5. Önskad barnomsorg i första hand för barn i åldrarna 7–9, 10–12 och 13–15 år. Procentuella fördelningar.

Önskad omsorgsform	7–9 år N=630	10–12 år N=630	13–15 år N=630
Barnet hemma med förälder	47.8	36.5	26.3
Annan privat omsorg	4.0	4.6	2.5
Fritidshem	22.5	21.9	8.3
Samlad skoldag	3.5	7.8	9.2
Annat	2.2	1.4	1.1
Tillsyn behövs ej/klarar sig själv	0.2	6.8	31.3
Ej förstahandsval, us	19.8	21.0	21.3
Summa	100	100	100

barnen: nästan hälften av familjerna tycker så om 7–9-åringar och en fjärdedel om 13–15-åringar. En dryg femtedel vill i första hand ha fritidshem för yngre skolbarn. Omkring en tredjedel anser att tillsyn ej behövs för 13–15-åringar.

Mellan familjer med sammanboende och ensamstående föräldrar framkommer inga signifikanta skillnader beträffande hur många som menar att 7–9-åringar, 10–12-åringar och 13–15-åringar klarar sig på egen hand.

Familjernas syn på samlad skoldag framgår av tabell 6. Här redovisas endast familjer med barn i skolan.

Signifikant fler ensamförälderfamiljer med skolbarn i åldern 7–12 år anser att de har behov av samlad skoldag för det egna barnet. Slår man ihop de två första alternativen, visar det sig att 44 pro-

Tabell 6. Svar om samlad skoldag. Endast familjer med barn i skolan. Procentuella fördelningar.

Svar	Familjer med skolbarn i åldern		
	7-12 år	13-17 år	Summa
	N=275	N=73	N=348
Bra, bör finnas	21.8	16.4	20.7
Bör vara frivillig, eget behov	26.5	4.1	21.8
Bör vara frivillig, ej eget behov	40.7	58.9	44.5
Bör inte finnas	8.4	11.0	8.9
Uppgift saknas	2.5	9.6	4.0
Summa	100	100	100

cent av 212 familjer med sammanboende föräldrar och 63 procent av 62 ensamförälderfamiljer svarar att samlad skoldag är bra eller att man behöver denna verksamhet för sitt barn ($p < 0.01$).

Sammanfattning och diskussion

Våra studiers viktigaste fynd kan sammanfattas enligt följande:

Aktmaterialet:

- Inemot två tredjedelar av alla 0–10-åriga barn i området var aktuella i den kommunala barnomsorgen. Ungefär en tredjedel var placerade i kommunal barnomsorg vid konsumtionsårets slut.
- Det vanligaste förstahandsönskemålet var kommunalt daghem, som begärts för 60 procent av barnen. På andra plats kom familjedaghem, 17 procent.
- Den vanligaste placeringen var kommunalt daghem, där 25 procent av barnen fanns, dvs ungefär hälften av alla placerade barn.
- Drygt hälften, 51 procent, av de barn som ansökt om kommunal omsorg stod ännu i kö vid konsumtionsårets slut.
- Andelen köande var lägre i vissa grupper:
Barn till ensamstående: 33 procent.
Barn med förtur: 37 procent.
Barn med förtur på grund av behov av särskilt stöd: 26 procent.
Barn med förtur som biståndsåtgärd: 33 procent.
Barn med syskonförtur: 40 procent.
- Totalt 29 procent av barnen hade beviljats förtur.

Det var inte bara så att barn till åtminstone en svensk förälder, barn till högre tjänstemän och barn till sammanboende relativt sällan hade förtur till barnomsorg: i den mån de hade förtur, var det oftare än i andra grupper fråga om syskonförtur. För invandrabarn, barn till arbetare och studerande samt barn till ensamstående var behovet av bistånd det vanligaste skälet. Fyra av fem förtursbarn i enförälderfamiljer hade förtur på denna grund. Att barnet behövde särskilt stöd i sin utveckling hade åberopats som skäl i omkring en femtedel av förtursfallen. Också detta skäl var vanligare bland invandrabarn, barn till föräldrar som inte var högre tjänstemän och barn till ensamstående.

Enkätmaterialet:

- Närmare en femtedel av familjerna uppgav sig ha privata omsorgsformer – barnflicka i hemmet, släkting i eller utom hemmet, privat familjedaghem. Detta kontrasterar mot andelen som verkligen önskade sådana omsorgsformer när de fick välja fritt: mindre än 5 procent.
- 64 procent av de barnfamiljer som besvarade enkäten ansåg att 1–2-åriga barn helst bör vara hemma med förälder. Närmare en femtedel ansåg det samma beträffande 3–6-åriga barn.
- 40 procent av familjerna valde kommunalt daghem i första hand för 3–6-åriga barn, när de fick önska fritt. Intresse fanns också för föräldradrivet eller privat daghem, som förespråkades av 8 procent. 6 procent föredrog deltidsförskola. Drygt en tiondel önskade kommunalt daghem också för små barn i åldern 1–2 år.
- Närmare hälften av familjerna valde alternativet "hemma med förälder" för 7–9-åriga barn utom skoltid. Drygt en femtedel önskade fritidshem.
- Också för 10–12-åriga barn ansåg en betydande grupp familjer, 37 procent, att "hemma med förälder" vore det bästa alternativet. Cirka en femtedel föredrog fritidshem, och 7 procent ansåg att 10–12-åringar ej behövde särskild tillsyn utom skoltid.
- En dryg fjärdedel, 26 procent, ansåg hemmaalternativet vara den bästa tillsynsformen för 13–15-åriga barn. Något fler, 31 procent, ansåg att tillsyn inte behövdes.
- En majoritet av familjerna ställde sig positiva till

samlad skoldag, medan flertalet dock ansåg att den borde vara frivillig. 4 av 10 familjer med 7–12-åriga skolbarn uppgav sig inte ha behov av samlad skoldag för det egna barnets del. Ensamföräldrar uttryckte oftare behov av samlad skoldag för barnet än familjer med sammanboende föräldrar. Mindre än 10 procent valde dock detta alternativ i första hand när frågan gällde fria önskemål.

Hur representativa är dessa fynd? I undersökningsområdet bor ett jämförelsevis stort antal tjänstemannafamiljer, ofta själva verksamma inom offentlig service. Den positiva synen på kommunal omsorg för barn kan delvis vara betingad av befolkningsstrukturen i området, liksom de mycket låga andelar (under 5 procent) som helst önskat privat omsorg av typ barnflicka, släkting eller privat dagbarnvårdare.

Å andra sidan bör representativiteten inte underskattas. Med reservation för viss osäkerhet tycks tre omständigheter ge grund för slutsatsen att fynden förtjänar en vidare diskussion i större sammanhang:

1. Familjernas faktiska barnomsorgssituation enligt akt- och enkätmaterial ter sig tämligen lik den som gäller för landet i dess helhet:

Enligt en riksrepresentativ studie av Statistiska Centralbyrån (11) hade år 1980 20 procent av förskolebarnen (0–6 år) och 15 procent av 7–10-åringarna privat tillsyn. Andelen med privat omsorg enligt enkäten till barnfamiljerna uppgick till 17 procent totalt och till 22 procent för familjer med 1–6-åriga barn.

I riksmaterialet (11) var 30 procent av förskolebarnen och 16 procent av 7–10-åringarna placerade i kommunal omsorg. Motsvarande siffror enligt vårt aktmaterial var 32 respektive 27 procent. Trots att andelen placerade inte var lägre i vårt område än riksgenomsnittet 1980, måste dock sägas att utbudet av barnomsorg inte på långt när motsvarade efterfrågan.

2. I likhet med vad man funnit i andra studier (1, 3, 11) var ensamstående föräldrar bättre tillgodosedda i fråga om kommunal barnomsorg än sammanboende. Delvis berodde detta på att de ensamståendes barn var äldre och oftare hade fritidshemsplats. Barn till ensamstående hade i större ut-

sträckning än övriga beviljats förtur. Av den särskilda frågan om samlad skoldag framgick att behovet av sådan verksamhet för det egna barnet var större bland familjer med ej sammanboende föräldrar.

Våra resultat är väl förenliga med andra undersökningars. Enligt det sk FAST-projektet (Familjestöd och utveckling) (2) visade ensamstående mödrar en mer positiv inställning till samhällsservice generellt i jämförelse med sammanboende. De ensamstående saknade oftare någon att dela ansvaret med vid sjukdom hos barnet eller dagbarnvårdaren. Enligt Socialdepartementets studie över ensamföräldrar (10) fick 32 procent av ensamstående föräldrars 6–12-åriga barn klara sig själva utan tillsyn när de inte var i skolan, medan endast 23 procent av lika gamla barn i kärnfamiljer behövde göra detta. Det är långt mer sannolikt att dessa fynd avspeglar en tvångssituation än en attitydskillnad eller ett fritt val. Vi kan i sammanhanget erinra om att det i enkätstudien inte framkom några signifikanta skillnader mellan en- och tvåföräldrafamiljer i fråga om synen på att skolbarn är utan tillsyn under fritid.

3. De uttryckta önskemålen lämpar sig väl efter de huvudlinjer man kan iakttä i den allmänna debatten om barnomsorg. Det mest framträdande önskemålet är att 1–2-åriga barn skall vara hemma med förälder och att 3–6-åriga barn skall vistas på kommunalt, eventuellt föräldradrivet eller privat daghem. Det är dock inte obetydliga minoriteter som uttrycker motsatta ståndpunkter: en av tio familjer vill ha daghemsplats för 1–2-åriga barn och cirka en av fem vill vara hemma med sin 3–6-åring. Önskemålen om att kunna vara hemma är stora också när det gäller äldre barn (7–15 år). Fler familjer väljer denna möjlighet än alternativet fritidshem. Andelen som vill ha högstadiesbarnen hemma med förälder är nästan lika stor som den grupp som föredrar alternativet "tillsyn behövs ej/klarar sig själv". Det finns alltså starka önskemål både om en av samhället driven eller stödd barnomsorgsverksamhet och om större möjligheter att vara hemma särskilt under den period då utvidgad föräldraledighet kan bli aktuell, dvs när barnet är 1–2 år. Deltidsdaghem är ett önskemål som uttryckts av föräldrar i en annan studie (2).

Ytterligare ett väsentligt område för diskussion gäller vilket ansvar samhället skall ikläda sig för att barn och familjer i behov av särskilt stöd inom barnomsorgen får detta, och vart initiativbördan skall föras (se vidare 6). En sådan diskussion får knappast intentionsdjup eller lödighet utan att förtursinstitutet blir på allvar belyst. Till frågor som bör ställas hör: Hur skall förtur bli ett verksamt medel för stöd till föräldrar och barn? Att insatserna i någon mån måste bli riktade är en ofrånkomlig slutsats om man menar att förtursinstitutet bör behållas (jfr 1) – så länge platserna inte räcker till för alla. Finns behov av preciserade kriterier för förtursplacering? Hur skall den uppsökande verksamhet som här åligger socialnämnderna gå till? Hur kan barnomsorgen samverka med exempelvis barnhälsovården i detta arbete? Jag vill i sammanhanget hänvisa till det väsentliga bidrag till belysningen av detta problemområde som presenterats av Lindh-Munther (9).

I en annan av projektets studier framkom, som nämnts, ett avsevärt missnöje med den bristfälliga utbyggnaden av barnomsorgen (4). Våra material tyder på att behovet av kommunal omsorg i undersökningsområdet är betydande. Studier av faktiska önskemål är *ett* sätt att utvärdera behov. Andra sätt är tex en principdiskussion om riktade eller generella insatser, samhällelig styrning av verksamhetens innehåll osv. (se 1) eller en bredare belysning av familjestöd generellt. Underlag finns i våra data för analys och diskussion i flera riktningar.

REFERENSER

1. *Andersson B-E*: Familjerna och barnomsorgen. FAST-projektet 36. Högskolan för lärarutbildning i Stockholm. Institutionen för pedagogik. Rapport nr 5/1985.
2. *Andersson B-E*: Stress och stöd i föräldrarollen. FAST-projektet 38. Högskolan för lärarutbildning i Stockholm. Institutionen för pedagogik. Rapport nr 14/1985.
3. *Broberg A & Hwang P*: Vilken barntillsyn har småbarnsföräldrar, och vilken vill de ha? Psykologiska inst., Göteborgs universitet. Bidrag till symposiet "Vård-Fostran-Undervisning", Säröhus den 15–17 april 1985.
4. *Elyhage G*: Barnfamiljers syn på service i ett bostadsområde. Trivsel, önskemål och förändringsförslag. Barnfamiljerna och samhällets service. Rapport nr 20. Pediatriska institutionen, Akademiska sjukhuset. Uppsala 1988.
5. *Janson U*: Att studera problem och utvecklingsbehov i samhällsservicen till barnfamiljer. Barnfamiljerna och samhällets service. Rapport nr 7. Pediatriska institutionen, Akademiska sjukhuset, Uppsala 1986.
6. *Janson U*: Utveckling av service till barnfamiljer. En koordinationsmodell. Socialmedicinsk tidskrift, 65, 1988 (1): 38–44.
7. *Lagerberg D*: Barnomsorg i Flogsta-Ekeby konsumtionsåret 1984-07-01–1985-06-30. Resultat från en aktstudie. Barnfamiljerna och samhällets service. Rapport nr 12. Pediatriska institutionen, Akademiska sjukhuset. Uppsala 1987.
8. *Lagerberg D & Larsson G*: Barnfamiljernas syn på samhällsservice. Barnfamiljerna och samhällets service. Rapport nr 16. Pediatriska institutionen, Akademiska sjukhuset. Uppsala 1987.
9. *Lindh-Munther A*: Stöd och stimulans i förskolan? Barn med särskilda behov och förskolan som utvecklingsstöd. Akademisk avhandling. Studentlitteratur, Lund 1986.
10. Socialdepartementet: Ensamförälder 1980. Ds S 1981:18.
11. Statistiska Centralbyrån: Levnadsförhållanden. Rapport nr 21. Om barns villkor. Stockholm 1981.